

Lasten hyvinvoinnin tulevaisuuspaja- yhteenvedo tuloksista

Työpaja 22.5.2018 Demos Helsingillä

Yhteenvedon koonnut: Leena Alanko, Satu Korhonen ja Anton Palmu,
Demos Helsinki

Sisällys

Yhteenvedon tausta ja tarkoitus	1
Työpajan osallistujat	1
Teema A: Hyvinvoinnin eriarvoistuminen	2
Teema B: Perhe- ja läheissuhteiden moninaistuminen	4
Teema C: Koulutuksen ja opetuksen moninaistuminen	7
Liite 1. Kaikki muutosilmiöt ja äänestyksen tulos	10

Yhteenvedon tausta ja tarkoitus

Tämä yhteenvedo kokoaa 22.5. Pidetyt Lasten hyvinvoinnin tulevaisuuspujan tulokset. Työpajan tavoitteina oli

- tunnistaa lapsen tulevaisuuden kannalta merkittävät yhteiskunnalliset muutokset,
- ymmärtää muutosten vaikutukset lasten hyvinvointia tukeville palveluille, sekä
- kerätä aineksia lasten hyvinvointia tukevien palveluiden yhteiselle, jaetulle visiolle.

Tämän yhteenvedon tarkoitus on muodostaa kokonaiskäsitelmä iltapäivän aikana käydyistä keskustelusta ja antaa lähtökohdat jatkaa lasten hyvinvoinnin palveluiden pitkän aikavälin suunnittelua. Lapsen elämää merkittävimmin muokkaaviksi muutosilmiöiksi tunnistettiin 1) hyvinvoinnin eriarvoistuminen, 2) perhe ja läheissuhteiden moninaistuminen sekä 3) koulutuksen ja opetuksen moninaistuminen. Tämä koonti on jaettu näiden kolmen muutosilmiön mukaisesti, joissa työpajan ryhmät myös työskentelivät.

Työpajan osallistujat

Anssi Pirttijärvi / Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Elina Stenvall / SOS-Lapsikylä, Hanne Kalmarin / Sosiaali- ja terveysministeriö, Heli Ponto / Työ- ja elinkeinoministeriö, Jari Ketola / Pesäpuu ry, Kari Ilmonen / Sosiaali- ja terveysministeriö, Kati Palsanen / SOS-Lapsikylä, Katja Bergbacka / Opetus- ja kulttuuriministeriö, Katriina Nokireki, Leena Wilén / Lastensuojelun keskusliitto, Mesi Medeiros / Metropolia Ammattikorkeakoulu, Sirkka Rousu / Metropolia Ammattikorkeakoulu, Matti Virtanen / Perhehoitokumppanit, Toivo Hursti

Teema A: Hyvinvoinnin eriarvoistuminen

Lapsiperheiden köyhyys koskettaa Suomessa jo 10% lapsista. Tähän tarvitaan totisesti ratkaisuja, mutta kapea kuva hyvinvoinnista sekä empatian vähentyminen päätöksenteossa hankaloittavat tulevaisuuden visiointia. Työpajan osallistajat peräänkuuluttivat lapsia ja perheitä vahvistavien ajattelutapojen yleistymistä.

Yksilöllistyvässä maailmassa elämänpolut ovat erilaisia, niin myös perheiden elämäntavat. Hyvinvointia voidaan rakentaa eri tavoin ja hyvinvoinnissa voi näkyä niin sosiaalisia, taloudellisia, sivistyksellisiä kuin terveydellisiä elementtejä.

Hyvinvoinnin kuvaa tulisi laajentaa ja ymmärtää myös osallisuuden käsittävänä ilmiönä. Työpajassa ryhmä nimesi ilmiön hyvinvoinnin erilaistumiseksi.

Hyvinvoinnin erilaistuminen merkitsee sitä, että hyvinvointia tukevien palvelujen ja rakenteiden olisi syytä tunnistaa ja hyväksyä erilaiset hyvinvoinnin lähteet ja keskittyä toimintakyvyn puutteiden ja vajeiden tunnistamiseen. **Laajan hyvinvoinnin ajattelun käyttöönotto ei saa merkitä siirtymistä fiilispohjaisuuteen vaan valikoidun, nykyistä taloudellis-sosiaalista hyvinvoinnin viitekehystä laajemman viitekehysten käyttöönottoa.** Yksi hyvin esitetty kuvaus hyvinvoinnin ajattelutavoista löytyy Elina Aaltion Hyvinvoinnin uusi järjestys -kirjasta.

Empatia takaisin poliittiseen päätöksentekoon

Samaan aikaan hyvinvoinnin moninaistumisen kanssa tapahtuu myös eriarvoistumista, joka on selkeä yhteiskunnallinen ongelma. Eriarvoistuminen merkitsee perheiden ja lasten erilaisia hyvinvoinnin tilanteita ja lähtökohtia.

Esimerkiksi lapsiperheiden köyhyys koskettaa Suomessa jo 10 % lapsista. Köyhyyteen voi liittyä useita muita haasteita: 1) se voi olla ylisukupolvista, mikä entisestään vaikeuttaa lasten hyvinvoinnin rakentamista, 2) perheissä voi olla työttömyyttä ja siitä seuraavaa taloudellista epävarmuutta, ja 3) köyhyys voi olla seurausta elämänhallinnan puutteesta ja esiintyä yhdessä muiden ongelmien kanssa.

Eriarvoistumisen vähentäminen kaipaava toteutuakseen ylisektoraalisia poliittisia päätöksiä. **Ryhmä koki empatian vähentyneen päätöksenteossa,** mikä on riski heikompiosaisien ja erityistä suojelua tarvitsevien, kuten lasten, huomioimisen kannalta.

Ihmiset monipuolisemmin mukaan hyvinvoinnin kehittämiseen

Tulevaisuuteen katsoen työn murrosta ja työn vähenemistä pidettiin ryhmässä suurena haasteena lapsiperheiden hyvinvoinnille. Taloudellinen epäjatkuvuus ja turvattomuus näkyvät myös lasten elämässä. Euroopassakin vahvistunut poliittinen ääriliikehdintä voi aiheuttaa Suomessa epävarmuutta ja kärjistyvää ilmapiiriä. **Tulevaisuudelta toivottiin muun muassa lapsia ja perheitä vahvistavien ajattelutapojen yleistymistä.**

Ryhmä kuvasi tulevaisuuden mahdollisuuksiksi myös aikuisten maailmaan ulottuvien päätöksenteon ja osallisuuden uusia reittejä. Kansalaisaloitteen tyyppiset työkalut ovat tapa saada sosiaalisesti tärkeitä asioita esille kansalaislähtöisesti. **Laajemminkin ajateltiin, että hyvinvoinnin kehittämisessä omistajuus pitäisi saada vahvemmin kansalaisille.** Hyvinvoinnin indikaattoreita ja seurantaa on kehitettävä suuntaan, jossa ne palvelevat alueiden kehittämistä. Hyvinvointitietoa pitäisi olla saatavilla lähes reaaliajassa.

Ryhmä toivoi eri alueilta kunnianhimoa ja selkeitä tahtotiloja. Esimerkkinä nostettiin Eksoten alue, joka on päättänyt kehittää asiakaslähtöisiä toimintatapojaan sosiaali- ja terveyspalvelussa. Vastaavat lapsilähtöiset tahtotilat olisivat tervetulleita. Suomalaisen palvelujärjestelmän keskeinen tehtävä on ollut tuoda erilaisia ryhmiä yhteen ja ylläpitää yhteiskuntarauhaa.

Hyvinvoinnin eriarvoisuutta käsitelleen ryhmän visiolauseeksi muodostui:

Hyvinvoiva lapsi on investointi sinunkin tulevaisuuteen.

Visiossa on tavoiteltu puhuttelevuutta. Lasten hyvinvointi on tunnustetusti itseisarvo yhteiskunnassa, mutta samaan aikaan poliittinen tahtotila resurssien ohjaamiseksi lasten hyvinvointiin on vaihtelevaa. Jo olemassa olevan lainsäädännön puitteissa voidaan tehdä todeksi lapsille parempaa Suomea. Yhteiskuntaa, jossa jokaisesta lapsesta ja nuoresta huolehditaan, jokaista vanhempaa ja kasvattajaa tuetaan, perheiden yhteisöllistä tukea vahvistetaan ja jokaisen lapsen ja nuoren tasavertaisia osallistumismahdollisuuksia oman elämänsä asioihin lisätään.

Teema B: Perhe- ja läheissuhteiden moninaistuminen

Merkitykselliset, pysyvät ja turvaa antavat ihmissuhteet rakentavat pohjan lapsuudelle, jossa lapsi saa kukoistaa ja kasvaa empaattiseksi aikuiseksi. Perhe- ja läheissuhteiden moninaistumista käsittelevässä ryhmässä pohjustettiin keskustelua mieltimällä, miten perhe ja läheiset ymmärretään nyt ja tulevaisuudessa.

Lapselle kehittyy perhesuhteiden lisäksi muita merkittäviä ihmissuhteita. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen, koulun ja muiden lapsipalveluiden kautta mukana olevat aikuiset ovat lapselle merkittävä tukiverkko. **Merkittävin läheinen voi lapselle olla harrastusporukan valmentaja tai vaikka opettaja.** Keskusteluissa kuvattiin toistuvasti merkityksellisen yksilön tuovan turvallisuuden tunnetta.

Samalla erilaiset perhemallit ovat nyt ja tulevaisuudessa yhä kiinteämpi osa lapsen arkea. Moninaistuva perhekuva voi tulla lapselle tutuksi sekä oman tai lähipiirinsä perheiden kautta.

Yksinäisyyden kasvu yhteiskunnassa on merkittävä yhteiskunnallinen haaste, joka koskee myös lasten elämää. **Ryhmässä todettiin, että kun läheistä määritellään, ei yhteiskunta saisi torpata lapsen omaa näkemystään hänelle tärkeästä ihmisestä.**

Enemmän turvallisia ihmissuhteita ja läsnä olevia aikuisia

Perhe- ja läheissuhteiden moninaistuessa lapsi voi kokea biologisen perheen ulkopuolelta löytyvät ihmissuhteet vahvana ja liittää ne osaksi henkilökohtaista kokemustaan omasta perheestä. Läheissuhteiden moninaisuuteen liittyvä sosiaalinen leimautuminen vähenee, kun yhtenäisperhekulttuurista siirrytään ymmärtämään moninaisempi perhekäsitys.

Digitalisaatio ja monipuoliset viestintäkanavat ovat moninkertaistaneet yhteydenpidon määrän ja mahdollistaneet uusia tapoja olla yhteydessä aika- ja paikkariippumattomasti. **Uudet vuorovaikutuksen tavat mahdollistavat sen, että lapsi kykenee ylläpitämään ja muodostamaan merkittäviä ihmissuhteita myös oman perheen ulkopuolelta.** Lapsi voi olla yhteydessä itselleen merkityksellisiin aikuisiin myös silloin, kun esimerkiksi riitaisa perhetilanne hankaloittaa kasvokkaista

kohtaamista. Samalla digitaaliset viestintäkanavat voivat vahvistaa kasvokkaisia ihmissuhteita tai "luomu-turvaverkkoja", kuten keskusteluryhmässä todettiin.

Kaiken kaikkiaan perhe- ja läheisyyden moninaistuminen nähtiin hyvänä asiana, kun lapsella voi olla turvallisia ihmissuhteita ja sitä kautta läsnä olevia aikuisia elämässään enemmän. Lisäksi moninaistumisen myötä yksilön leimaantuminen ja yhden oikean läheisyyden mallin ideaali murtuu.

Ylläpitävät vai etäännyttävät digikanavat?

Moninaistumiseen liitettiin sen tuomien mahdollisuuksien ohella myös uhka ihmissuhteiden pirstoutumisesta. Ihmissuhteita muodostetaan ja ylläpidetään eri areenoilla. **Ryhmässä pohdittiin, miten huolehditaan ettei suhteiden määrä korvaa niiden laatua – eikä vastuu ihmissuhteen ylläpidosta jäisi lapsen harteille.**

Digitalisaatio oli moninainen merkityksellisten ihmissuhteiden ylläpitäjä, jossa nähtiin olevan oikein käytettynä paljon mahdollisuuksia. Ryhmässä toistui kuitenkin huoli, että suhteiden määrä korvaa niiden laadun, jolloin lapsen vahvat ja pitkäaikaiset tunnesiteet vähenevät. Ryhmä pohti, etäännyttääkö digitaalinen kanssakäyminen kasvokkaisista suhteista ja heikentää kykyä kohdata ja ilmaista itseään kasvokkain. Uhkien ohella digitaalisten viestintäkanavien nähtiin antavan uusia mahdollisuuksia ilmaista itseään ja olla vuorovaikutuksessa niille, jotka kokevat kasvokkaisen vuorovaikutuksen hankalaksi.

Perhe- ja läheisyyden monimuotoisuuskeskustelu liitettiin myös laajempaan kaupungistumisen trendiin. Kansainvälistyvät työmarkkinat ja maan rajojen yli kulkevan liikkuvuuden lisääntyminen voivat tarkoittaa esimerkiksi sitä, että perheet muuttavat enemmän ja lapset kokevat juurettomuutta asuinpaikkaansa. **Kuinka yhä liikkuvammassa yhteiskunnassa huolehditaan, että merkityksellisten ihmissuhteiden verkko pysyy ja seuraa lasta?**

Lapsipalvelut tukemaan merkittävien ihmissuhteiden syntyä

Moninaistuminen vaikuttaa lapsi- ja perhepalveluiden tarpeisiin ja edellyttää palveluiden uudelleenajattelua. Millaiset tuen mallit ovat sellaisia, jotka ovat aidosti lapsen arjessa kiinni ja tukevat lapsen hyvää elämää? Kuinka lähes jokaiselle lapselle tarjottavat lapsipalvelut voisivat tukea merkittävien ihmissuhteiden syntyä?

Perhe- ja läheisyyden moninaistuminen tulee ottaa vakavasti mukaan päätöksentekoon. Ryhmä listasi toimenpiteitä, joiden kautta tämä näkyisi palvelutarjonnassa.

Palvelut tulee ensiksikin tuoda sinne, missä ihmiset ovat. Tällä tavoin madalletaan palveluiden käytön kynnystä ja markkinoidaan palveluita niille, jotka eivät niistä vielä tiedä. Etsivän perhetyön mallia hyödyntämällä palvelutuottajat jalkautuisivat sinne, missä riskiperheet ovat – sen sijaan, että oletetaan heidän itse löytävän palveluiden piiriin.

Ryhmissä ehdotettiin, että esimerkiksi **neuvolat, varhaiskasvatus tai koulut olisivat vieläkin aktiivisemmin tarjoamassa perheille tukea yhteisöjen luomiseksi.** Ihmisten lähellä olevat palvelut edellyttävät myös, että palveluita tarjotaan kasvokkaisten lisäksi yhä monipuolisemmin digitaalisesti.

Lapsen lähiympäristön moninaistuminen edellyttää, että lapsen arkeen liittyvät etuudet kulkevat lapsen mukana. Tällöin esimerkiksi koulukuljetus olisi järjestettävissä lapselle molemmista kodeista. Palvelun työntekijöille tulee antaa joustavuutta erilaisten perheiden ja läheissuhteiden tukemiseksi.

Lasipalveluiden suunnittelu edellyttää, että palveluntarjoajat tuntevat asiakkaiden aidon tarpeen ja toiveet palvelun muodosta. Siksi **käyttäjien ottaminen mukaan kehittämään heille suunnattuja palveluita tunnistettiin oikeaksi tavaksi suunnitella ja toteuttaa palveluita.**

Perhe- ja läheissuhteiden moninaistumista käsitelleen ryhmän visiolauseeksi muodostui:

Lapsella on lapsuus, jossa hän on saanut kukoistaa. Perhe- ja läheissuhteiden moninaistuessa tämä tarkoittaa, että hänellä on turvallisia aikuisia, pysyviä ihmissuhteita ja ympärillään toimiva verkosto. Yhteiskunnassa tunnistetaan ja tunnustetaan, että merkitykselliset ihmissuhteet eivät perustu biologiaan.

Visiossa on haluttu korostaa erityisesti merkityksellisten ihmissuhteiden moninaisuutta ja taata lapselle mahdollisuus määrittää hänelle itselleen tärkeitä aikuisia. Visiossa korostetaan turvallisuuden ja ihmissuhteiden pysyvyyden tärkeyttä merkityksellisten ihmissuhteiden piirteinä.

Teema C: Koulutuksen ja opetuksen moninaistuminen

Arvojen muutos, digitalisaatio ja globalisoituva maailma muovaavat tulevaisuuden koulutusta ja opetusta. Digitaalisemmassa tulevaisuudessa on oltava riittävästi tilaa myös psyko-sosiaaliselle opetukselle ja vuorovaikutukselle. Työpajan osallistajat korostivat oppimisen läpi elämän jatkuvana prosessina, jossa opitaan osaavaksi kansalaiseksi ja joka tulee taata jokaiselle eriarvoistuvassa yhteiskunnassa.

Yhtäältä yhteiskunta pyrkii huomioimaan erilaisia ja eri lähtökohdista tulevia oppijoita tarjoamalla heille henkilökohtaisempia oppimisen polkuja. Toisaalta digitaalinen ympäristö mahdollistaa mitä erilaisempien oppimisympäristöjen hyödyntämisen, jossa tarvittava tieto ja asiantuntijaryhmät ovat tavoitettavissa milloin tahansa. Myös työelämän murros edellyttää ihmisiltä jatkuvaa osaamisen päivittämistä, mikä luonnostaan ohjaa moninaisiin oppimisen lähteisiin.

Tulevaisuuden oppiminen tukee aktiivista kansalaisuutta

Koulutuksen ja opetuksen moninaistuminen mahdollistaa monia hyviä asioita. Esimerkiksi oppilaiden henkilökohtaisten vahvuuksien ja oppimistyylien parempi hyödyntäminen sekä yksilöllisempi opintopolku tekevät oppimisesta mielekäästä. **Erialaisten oppijoiden parempi huomioiminen korostuu tulevaisuuden yhteiskunnassa**, jossa perheet eriarvoistuvat ja esimerkiksi maahanmuutto lisää oppilaiden heterogeenisyyttä.

Ryhmä halusi tuoda tulevaisuuden opetuksen ja koulutuksen yhä lähemmäs ympäröivän yhteiskunnan ilmiöitä ja työelämää. Tällä tavoin opetuksen kautta opitaan tapoja olla aktiivinen kansalainen, ajatella loogisesti kriittisesti sekä vaikuttaa omaan elinympäristöön. **Yhteiskuntaan ja työelämään vahvemmin linkittyvän koulun tehtävänä on olla erityisesti kasvuympäristö, ei luokka-astekeinen korkeakouluihin valmistava taho.**

Koulutuksen, oppimisen ja työelämän integraatio helpottaa koulutuksen suuntaamista elinkeinoelämän tarpeisiin, joka puolestaan nopeuttaa työllistymistä. Elinikäinen oppiminen luo siltoja eri sukupolvien välille ja mahdollistaa uusien asioiden omaksumisen kiihtyvästi muuttuvassa yhteiskunnassa.

Oppimisen eriarvoistuminen ja arvopohjan rapautuminen huolestuttavat

Mahdollisuuksien käänköpuolella on myös uhkia. **Huonosti hallittu opetuksen moninaistuminen voi mahdollisuuksista huolimatta vain lisätä eriarvoisuutta.** Digitaalisuuteen nojaaminen ja luottaminen oppilaan omiin kykyihin rakentaa parasta opintopolkua saattaa ajaa marginaaliin ne oppilaat, joilla ei ole sosiaalista turvaverkkoa, kannustajia opintiellä ja mahdollisuuksia harrastuksiin ja digitaalisiin välineisiin.

Ryhmä näki digitaalisuuden vastailmiönä nousevan tarpeen psykososiaaliselle opetukselle ja vahvalle vuorovaikutukselle. Koulun ja yhteisön merkitys korostuu identiteetin rakentajana sekä elämäntaitojen ja sosiaalisen kanssakäymisen opettajana. Tätä kautta monikanavainen oppimisympäristö ja digitalisaatio saadaan kaikkien käyttöön, ja turvataan lasten oikeus rakentavaan vuorovaikutukseen, joka toimii yhteiskuntaan kasvattamisen perustana.

Koulutuksen ja opetuksen moninaistuminen nostaa muitakin ratkaistavia haasteita. **Tiivis yhteys työelämään ja rajattomat mahdollisuudet saattavat rapauttaa opetuksen arvopohjaa, joka on tuonut menestystä ja hyvinvointia aiemmin.** Mikä tulee olemaan esimerkiksi talouselämän ohjaava vaikutus? Säilyykö leikki ja lapsuuden arvostaminen lapsuutena myös tulevaisuudessa? Turvattaviin asioihin kuuluu myös lähdekriittisyys, yleissivistys ja oppimisen kokonaisuuden johtaminen.

Yhteiskunnan on otettava vahva rooli monikanavaisen koulutuksen johtamisessa. Tämä vaatii selkeitä muutoksia palveluille ja palvelurakenteille sekä oman arvopohjan ja vision sanoittamista. **Monikanavaisuus vaatii johtajuutta, ymmärrystä ja selkeitä mittareita onnistumiselle taloudellisten mittareiden rinnalle.** Lisäksi vaaditaan laajan yhteistyöverkoston rakentamista liike-elämän ja yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa, jotta tulevaisuuden koulutus palvelisi maailmaa, jossa elämme.

Fyysisten oppimisympäristöjen ja tilojen rakentamisessa tulisi huomioida opetuksen joustavuus ja kumppanuudet sekä yhteisöllisyys ja koulun rooli kasvuympäristönä. Myös opettajien ja koulun henkilökunnan osaamisen tulee kehittyä tulevaisuuden tarpeita vastaavaksi. **Kun opettajan rooli turvallisena ja kasvatuksellisenä ihmisenä korostuu, tarvitaan heille myös riittävä tuki.**

Lapsen kasvun turvaaminen, monialainen arviointi, mahdollisuus osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen kulkevat käsi kädessä monikanavaisuuden opetuksellisten vahvuuksien kanssa. Mietittäväksi tulee, **tulisiko myös yläkoulua muuttaa ainekeskeisyydestä varhaisnuoren identiteettiä ja sen kasvua tukevammaksi?**

Koulutuksen ja opetuksen moninaistumista käsittelevän ryhmän visiolauseeksi muodostui:

Lapsi nähdään arvokkaana toimijana ja yksilönä vahvassa vuorovaikutuksessa sekä osallisena suhteessa opettajaan ja oppimiseen. Oppiminen mahdollistaa ajattelevana ja osaavana kansalaisena kasvamisen. Opetus takaa lapsen toimintavalmiudet niin tulevaisuudessa kuin nykyhetkessäkin.

Visiossa on haluttu korostaa oppimista jatkuvana ja osin kouluksesta irrallisena prosessina, joka mahdollistaa yksilöllisyyden ja vahvan integraation yhteiskunnan tarpeisiin. Sen ratkaistavina haasteina nähtiin mahdollinen eriarvoistuminen sekä kohtaamisen ja vuorovaikutuksen kapeneminen. Visiossa nouseekin vastailmiöksi kasvatuksellisuuden ja positiivisen vuorovaikutuksen opettajajohtoinen vahvistaminen, jolla turvataan lapsen oikeus myös lapsuuteen ja vahvan identiteetin rakentamiseen.

Liite 1. Kaikki muutosilmiöt ja äänestyksen tulos

TÄRKEIMMÄT LAPSEN ELÄMÄÄ MUOKKAAVAT MUUTOSILMIÖT

(9) Hyvinvoinnin eriarvoistuminen

(6) Perhe- ja läheissuhteiden moninaistuminen

(5) Koulutuksen ja opetuksen moninaistuminen

- (4) Sosiaalisen elämän sähköistyminen
- (3) Elämäntapojen eriytyminen
- (3) Sosiaalinen ja taloudellinen eriarvoistuminen
- (2) Monikulttuurisuus
- (2) Elämänhallinta valintojen yhteiskunnassa
- (2) Taloudellisten mittareiden dominanssi päätöksenteossa
- (1) Palvelutarjonnan kasvu
- (1) Ikääntyvän väestön mahdollisuudet ja tarpeet
- (1) Luottamus julkisiin palveluihin
- (1) Osallistumisen ja vapaaehtoisuuden moninaistuminen
- (1) Lasten syntyvyyden väheneminen
- (1) Identiteetin muovautuminen
- (1) Globaali mobiliteetti
- (1) Ylisukupolvisuus
- (1) Demokratian / luottamuksen rapautuminen
- (1) Lapsi: Elinympäristön muutos
- (0) Työurien pirstoutuminen ja moninaistuminen
- (0) Perheiden liikkuminen / juurettomuus
- (0) Kaupungistuminen
- (0) Identiteetin muovautumisen haasteet
- (0) Globaali trendi: luonnonympäristön tuhoutuminen
- (0) Demokraattinen hyvinvointivaltio